

AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRK HUKUKU BAKIMINDAN İNTERNET YER SAĞLAYICILARININ MARKA İHLALLERİ KAPSAMINDA SORUMLULUKLARI*

Zeynep YASAMAN**

Öz

İnternet yer sağlayıcıları, internet üzerinde bulunan içeriklerin erişilebilir olmasını sağlayan ana aktörlerden biridir. Yer sağlayıcılar, üçüncü kişiler tarafından sağlanan bilgi ve verileri depolayan/barındıran ve internet üzerinde ulaşılabilir kılan hizmet sağlayıcılarıdır. AB Adalet Divanı içtihatlarına göre, yer sağlayıcıların üçüncü kişilerce sağlanan bilgi ve verileri barındırma faaliyetlerinin yanı sıra, barındırılan bu bilgi ve veriler üzerinde aktif bir rol oynamamaları şartı da aranmaktadır. Aksi takdirde, söz konusu hizmet sağlayıcısı yer sağlayıcısı olarak nitelendirilmemekte ve yer sağlayıcısının tabi olduğu sorumluluk rejimine tabi olmamaktadır.

Gerek AB gerek Türk düzenlemelerinde internet yer sağlayıcılar bakımından “güvenli liman” (safe harbour) olarak adlandırılan özel bir sorumluluktan muafiyet rejimi düzenlenmiştir. Buna göre, bir internet servis sağlayıcısı belirli bir hizmet sağlaması ve bir takım şartlara uyması halinde, sağladığı hizmet vasıtasıyla gerçekleşen ihlallerden dolayı sorumlu tutulmamaktadır.

Yer sağlayıcıların barındırdıkları bilgi ve verilerden dolayı sorumluluğu, bu içeriklerden haberdar olmaları veya haberdar edilmeleri ve sonrasında hukuka aykırı olduğu ileri sürülen içeriği yayından kaldırmaması suretiyle söz konusu olmaktadır. Bu noktada, yer sağlayıcının söz konusu hukuka aykırı içerikten haberdar olmasını mümkün kılan “uyarı yöntemi” önem arz etmektedir. Keza, hak sahibince yapılan her ihlal bildirimini sonrasında yer sağlayıcının söz konusu içeriği yayından kaldırmaması sorumluluğunu doğurmamaktadır. Yer sağlayıcının sorumluluğunu doğurabilecek bir ihlal bildirimine konu ihlal teşkil ettiği ileri sürülen içeriğin “açıkça” ihlal teşkil etmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, açıkça ihlal olmayan bir içerik ile ilgili yer sağlayıcının yargı merci gibi bir değerlendirme yapması beklenemez.

Anahtar Kelimeler: *İnternet, yer sağlayıcı, sorumluluk, güvenli liman, marka hakkına tecavüz.*

* Bu çalışma yazarın “Infringement of Trademark Rights on The Internet in The European Union and Turkish Law” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** Dr, e-posta: zeynep@yasaman.av.tr.

LIABILITY OF INTERNET HOSTING SERVICE PROVIDERS WITH REGARD TO TRADEMARK INFRINGEMENTS UNDER THE EUROPEAN UNION AND TURKISH LAW

Abstract

Internet hosting service providers are one of the main actors which enables the content put on the internet to be accessed by the internet users. In fact, these service providers store the information provided by third parties and make them accessible on the internet for the users. In addition to the storage services, according to the case-law of the European Court of Justice, for being qualified as a hosting service provider, this provider should not play an active role with regard to the content that it provides. Otherwise, the service provider will not be qualified as a hosting service provider and thereby cannot benefit from the liability regime of hosting service providers.

With regard to hosting service providers, both the European and Turkish regulations provide for a specific system of liability exemption, known as "safe harbor". This means that in cases where an internet service provider provides a specific service and complies with a set of requirements, it will not be held liable for the illegal content put on the internet through its services.

The liability of the hosting service provider starts rising from the moment they become aware of or are notified of the unlawful use or content. As long as they become aware of the illegal content, they are under the obligation to take down such content, otherwise their responsibility can be held. At this point, the "notification" which makes the hosting service providers aware of the illegal content is of a great importance. Indeed, the fact that the hosting provider does not take down the alleged illegal content upon notification sent by the right owner does not make it liable for such content in every cases. The notification which can engage the liability of the hosting provider should contain "obviously" illegal content. Otherwise, it cannot be expected from the service provider to make an examination of a content which is not obviously illegal as a judicial authority.

Keywords: *Internet, hosting provider, liability, safe harbor, trademark infringement.*

Giriş

İnternet üzerinde marka hakkını ihlal edici nitelikte bir kullanım söz konusu olduğunda, hakkı ihlal edilen kişinin sorumluluğuna başvurabileceği iki süje bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi ihlali bizzat gerçekleştiren kişi veya kişiler, diğeri de bu ihlalin internet ortamında var olması için teknik altyapıyı temin eden internet servis sağlayıcılarıdır. Genellikle, internet ortamındaki anonim yapı marka sahibi tarafından ihlali gerçekleştiren içerik sağlayıcıya ulaşmayı zorlaştırmaktadır. Kaldı ki, ihlali gerçekleştiren içerik sağlayıcının kimliğinin

tespit edilmesi halinde de, bu kişinin farklı ülkede bulunması nedeniyle sorumluluğuna gidilmesi zorluk teşkil etmektedir. Bu nedenle, marka sahipleri tarafından internet servis sağlayıcılara başvurmak daha pratik ve efektif bir yöntem olarak görülmektedir. Ancak, bu internet hizmet sağlayıcılar ihlali bizzat gerçekleştiren kişiler olmamalarına rağmen salt ortam sağlayıcı olmaları nedeniyle tecavüz iddiaları ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu nedenle anılan sùjelerin sorumluluk esasları gerek Avrupa gerek Türkiye olmak üzere dünyanın çeşitli ülkelerinde düzenlenmiştir.

Avrupa Birliği'nde, internet aktörleri ve bunların sorumlulukları 2000/31 sayılı İç Pazarda, bilgi toplumu hizmetler ve özellikle elektronik ticaret ile ilgili bazı hukuki konulara ilişkin 8 Haziran 2000 tarihli E-Ticaret Direktifinin (*Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market*) 12 ila 15. maddeleri arasında “Aracı Servis/Hizmet Sağlayıcılarının Sorumlulukları” (*Liability of Intermediary Service Providers*) üst başlığı altında düzenlenmiştir. Bu kapsamda üç sùje aracı servis sağlayıcı olarak belirlenmiştir; bunlar (i) erişim sağlayıcılar (*mere conduit operators*), (ii) ön belleğe alma sağlayıcıları (*caching providers*) ve (iii) yer sağlayıcılarıdır (*hosting service providers*). Bu internet servis sağlayıcılarının Direktif kapsamındaki ortak özellikleri sadece teknik araçlar olmalarıdır.

Türkiye'de internet ile ilgili en kapsamlı düzenleme 2007 yılında 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun (“Kanun”) ile yapılmıştır. Bu Kanun ile ilk defa, internet aktörleri olan *içerik sağlayıcı, yer ve erişim sağlayıcı, toplu kullanım sağlayıcısının* tanımı yapılmış ve yükümlülükleri/sorumlulukları belirlenmiştir. Bu noktada belirtmek gerekir ki, 2014 yılında kabul edilen ve yürürlüğe giren 6563 sayılı Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun kapsamında, 5651 sayılı Kanun'daki gibi bir ayırım yapılmaksızın “*aracı hizmet sağlayıcısı*” kavramı kullanılmıştır. Buna göre, aracı hizmet sağlayıcıları, başkalarına ait iktisadi ve ticari faaliyetlerin yapılmasına elektronik ticaret ortamını sağlayan gerçek ve tüzel kişilerdir (m. 2/1-d). Buna karşılık, “*hizmet sağlayıcıları*” da elektronik ticaret faaliyetinde bulunan gerçek veya tüzel kişileri ifade etmektedir (m. 2/1-ç).

AB E-Ticaret Direktifinde, 5651 sayılı Kanun'da olduğu gibi teknik bir servis sağlayıcı olmayan “içerik sağlayıcıları” düzenlenmemiştir. Keza, bunlar internetin teknik imkânlarını kullanıcılara sağlayanlar olmayıp, sadece kullanıcıların erişimine sunulan içerikleri sağlayanlardır. Diğer taraftan, AB E-Ticaret Direktifinde düzenlenen “ön belleğe alma sağlayıcıları” (*caching providers*) da Türk mevzuatına alınmamıştır. 6563 sayılı Kanun'un Bakanlar Kurulu tarafından hazırlanan metninde içerik denetimi sunulan internet

hizmetlerinden ön belleğe alma (caching) hizmetine dair AB E-Ticaret Direktifi ile uyumlu bir taslak düzenleme bulunmakta idi. Ancak, söz konusu düzenlemenin 5651 sayılı Kanun'da düzenlenmesi daha uygun olacağından 6563 sayılı Kanun'a alınmamıştır (Demirtaş, 2015: 81-83).

Bu noktada Türk mevzuatı ile ilgili belirtmek gerekir ki, 5651 sayılı Kanun internet ortamında yapılan yayınların esas olarak kamu hukuku boyutunu düzenlemeyi hedeflemiş, daha ziyade ceza hukuku kapsamında suç teşkil eden davranışlardan kimlerin ne ölçüde sorumlu olduklarının tayin ve tespitini amaçlamıştır (Ateş, 2015: 99). Ancak, bu Kanun Türkiye'de internet ortamında gerçekleşen ihlaller bakımından getirilmiş yegane kanun olması nedeniyle "özel kanun" niteliğini taşımaktadır. Bu bakımdan, internet ortamında gerçekleştirilen tüm ihlallerden kaynaklanan her türlü sorumluluk bakımından bu Kanun uygulanmaktadır (Ateş, 2015: 107). Dolayısı ile, 5651 sayılı Kanun düzenlemeleri kişilik haklarına saldırılara ilişkin ihtilaflara uygulanabildiği gibi marka veya fikri haklara dair uyuşmazlıklarda da uygulanmaktadır. Nitekim, örneğin, içerik sağlayıcının sorumluluğunun düzenlendiği 4. maddede içerik sağlayıcının internet ortamına sunduğu "her türlü" içerikten sorumlu olduğu düzenlenmiş olup "her türlü içerik" kavramı sadece bu Kanun'da sözü edilen hukuka aykırı davranışlarla sınırlandırılmamıştır. Bu nedenle, "her türlü içerik" kavramı, fikri ve sınai haklar kapsamında yer alan marka, telif, tasarım, patent gibi tüm (fikri) hakları (da) ihlal eder nitelikteki içerikleri kapsar şekilde yorumlanmaktadır (Ateş, 2015: 97).

Gerek AB, gerek Türk düzenlemelerinde internet servis sağlayıcılarına uygulanabilecek genel bir sorumluluk rejimi düzenlenmemiştir. Bunun yerine daha ziyade, "güvenli liman" (*safe harbour*) olarak adlandırılan özel bir sorumluluktan muafiyet rejimi düzenlenmiştir. Buna göre, bir internet servis sağlayıcısı belirli bir hizmet sağlaması ve bir takım şartlara uyması halinde, sağladığı hizmetlerden dolayı sorumlu tutulmamaktadır. Buna karşılık, hizmet sağlayıcının koşulları oluşmaması halinde sorumluluk muafiyetine hak kazanmaması, genel esaslara göre sorumlu olması söz konusu olmaktadır (Baistrocchi, 2002: 117-118).

İşbu makale kapsamında, internet üzerinde yer alan içeriklerin internet kullanıcılarının erişimine olanak sağlayan internet aktörlerinden yer sağlayıcıların sorumluluk koşulları ve bu koşullara uyulması ile uyulmamasının sonuçları incelenecektir.

İnternet Yer Sağlayıcıları

İnternet üzerinde bir web sitesi kurmak isteyen kişi, ilk önce alan adını belirleyip ilgili kurumlardan alan adını temin ettikten sonra, yer sağlayıcı firmalardan söz konusu web sitesinin içeriğini internet kullanıcısının erişimine sunabilmesi için bu web sitesinin içeriğini internet ortamında saklaması,

depolaması gerekmektedir. Bu depolama, barındırma hizmeti yer sağlayıcılar tarafından sağlanmaktadır. 2000/31 sayılı AB E-Ticaret Direktifinde, yer sağlayıcılık hizmetinin tanımı yapılmamış olmakla birlikte, sorumluluk rejimini düzenleyen maddeden (m. 14) yer sağlama hizmetinin, hizmetin alıcısı tarafından sağlanan bilgilerin depolanması hizmeti olduğu anlaşılmaktadır. 5651 sayılı Kanun'da da yer sağlayıcı, hizmet ve içerikleri barındıran sistemleri sağlayan veya işleten gerçek veya tüzel kişiler olarak tanımlanmıştır. Bu bakımdan, genel olarak, yer sağlama hizmeti *üçüncü kişiye ait* içeriğin internet ortamında depolanmasını, barındırılmasını ifade etmektedir. Bu husus, 5651 sayılı Kanun'da açık olarak yer almamakta ise de, lafzından anlaşılmaktadır. Dolayısı ile yer sağlayıcılar, hizmetin alıcısı üçüncü kişilere ait içerikleri barındıran ve onları internet üzerinden erişilebilir hale getiren internet servis sağlayıcılarıdır (Gezder, 2017: 114).

Yer sağlayıcılar kendileri bir içerik üretmediklerinden, içerik sağlayıcılardan ayrılırlar. Aynı şekilde, yer sağlayıcıların erişim sağlayıcılardan esaslı farkı da, erişim sağlayıcılar anlık olarak ve içeriğini kontrol etme olanakları olmaksızın verilerin aktarımını sağlarken, yer sağlayıcılar devamlılık arz eden bir veri/bilgi depolama hizmeti sunmaktadır. Böylelikle, yer sağlayıcının sunucusunda bulunan veri ve bilgiler, internet kullanıcıları için erişilebilir kılınmaktadır (Feral-Schuhl, 2018: 1313). Bu noktada, AB mevzuatında düzenlenen ancak Türk mevzuatında bu hususta bir düzenleme bulunmayan “ön belleğe alma” (*caching*) hizmeti ile yer sağlama hizmeti arasındaki farkın da belirtilmesi gerekmektedir. AB E-Ticaret Direktifinde ön belleğe alma ve yer sağlama hizmetleri ayrı ayrı düzenlenmiştir. Buna göre, Direktif m. 13'te düzenlenen ön belleğe almada bir devamlılık unsuru bulunmamakta, geçici depolama söz konusu olmaktadır. Buna karşılık yer sağlama hizmetinde bir devamlılık unsuru bulunmaktadır. Bununla birlikte, yer sağlama hizmetinde otomatik değil, iradi bir depolama söz konusudur (Gezder, 2017: 117).

AB E-Ticaret Direktifinin 14. maddesinde yer sağlayıcıların faaliyetleri, hizmetin alıcısı tarafından sağlanan bilgilerin depolanması faaliyeti olarak belirtilmiştir. Ancak, bir internet servis sağlayıcının yer sağlayıcı olup olmadığının tespitinde -ki bu tespit sorumluluk rejimi için önem arz etmektedir- Avrupa Birliği Adalet Divanı *Google France* davasında (Google France SARL, Google Inc. v. Louis Vuitton Malletier; Google France SARL v. Viaticum SA, Luteciel SARL; Google France SARL v. CNRRH SARL, Pierre-Alexis Thonet, Bruno Raboin, Tiger SARL, 2010 (*Bundan böyle “Google France”*))14. maddeyi Direktifin 42 no'lu gerekçesi ile birlikte değerlendirerek yeni bir şart daha getirmiştir. O da bir internet servis sağlayıcının m. 14 kapsamında yer sağlayıcı olarak nitelendirilebilmesi için yer sağladığı içerik ile ilgili *aktif rol* oynamaması gerektiğidir. Şöyle ki, Divana göre, Direktifin 42 no'lu gerekçesi uyarınca, bu Direktif kapsamındaki sorumluluk muafiyeti sadece bilgi

toplumu servis sağlayıcısının faaliyetlerinin “salt teknik, otomatik ve pasif nitelikte” olması, dolayısı ile bu servis sağlayıcının ilettiği veya barındırdığı bilgiler hakkında bilgisinin ve kontrolünün olmadığı durumlar için geçerlidir. Buna göre, bir internet servis sağlayıcısının sorumlğunun AB E-Ticaret Direktifi kapsamında sınırlandırılabilmesi için, söz konusu servis sağlayıcının faaliyetlerinin salt teknik, otomatik ve pasif olacak şekilde nötr olup olmadığının incelenmesi gerekmektedir ki, bu durum, barındırdığı içerik hakkında bilgisinin veya kontrolünün olmadığını göstermektedir (Google France, 2010, par.113-114).

Bu bakımdan, bir internet servis sağlayıcının yer sağlayıcı olarak kabul edilmesi ve yer sağlayıcının sorumluluk esaslarına tabi olabilmesi için, üçüncü kişilerce sağlanan bilgileri ve verileri barındırarak internet üzerinde erişilebilir kılmanın yanı sıra, bu hizmet sağlayıcının söz konusu bilgi ve veriler bakımından pasif bir rol oynaması da gerekmektedir (Castets-Renard, 2012 : 306-307). Anılan bu kriter günümüzde teknolojinin gelişmesi ile ortaya çıkan yeni tür internet servis sağlayıcılarının mevcudiyeti karşısında gerekli görülmüştür. Nitekim günümüzde, klasik anlamda hizmet alıcıların kendi web sitelerini oluşturmak için verilen yer sağlayıcılık hizmetinin yanı sıra, online servis operatörlerince verilen yer sağlayıcılık hizmetleri de bulunmaktadır. İlk halde, yer sağlama sadece, içerik sağlayıcı veya web sitesi operatörü gibi üçüncü şahıslar adına bilgi veya veriyi sabit bir ücret karşılığı depolama faaliyetidir. Bu bağlamda, yer sağlayıcı, muhatabı web sitesi operatörü veya içerik sağlayıcı olan salt bir teknik operatördür. Diğer taraftan, ikinci halde, yer sağlama hizmeti, daha geniş bir interaktif online hizmetin bir parçası olarak verilen depolama hizmetini ifade etmektedir. Örneğin, Google, eBay, Twitter, Facebook gibi kullanıcılar tarafından içerik üretilen web siteleri, kendileri bir içerik üretmediğinden, aksine üçüncü kişilerin içeriklerini “barındırdığından”, yer sağlayıcı olarak nitelendirilebilmektedirler (Martinet Farano, 2012: 67-68). Bu bakımdan, internet üzerindeki bir çok faaliyet üçüncü kişilere ait içerikleri barındırarak ulaşılabilir kılmakta olduğundan, yer sağlayıcı tanımına girmektedirler. Ancak, bu tür faaliyetlerin hepsinin yer sağlayıcılara özgü şartlı sorumluluk rejiminden faydalanması olumsuz sonuçlar doğuracaktır. Bu nedenle, AB Adalet Divanı, bir taraftan yer sağlayıcılık tanımını web 2.0’ın yeni faaliyetlerini de kapsayacak şekilde genişletmiş ise de, diğer yandan, yer sağlayıcı olarak nitelendirilebilmek için haiz olunması gereken niteliklerin düzeyini arttırmıştır (Castets-Renard, 2012: 827). Örneğin, eBay gibi online pazar yeri operatörleri, her ne kadar genel olarak yer sağlayıcı olarak kabul edilseler de verdikleri bazı hizmetlerden dolayı sorumlulukları yer sağlayıcı olarak değerlendirilmemektedir. Bu durum özellikle bu online pazar yeri operatörlerinin, online pazar yerinde satışa sunulan ürünlerin sunumunun iyileştirilmesinde veya bunların tanıtımında destek sağlama gibi hizmetlerin sağlanması halinde söz konusu olmaktadır. Bu hallerde, bu operatörlerin

faaliyetleri nötr olmamakta, aksine aktif rolleri söz konusu olmakta ve dolayısı ile yer sağlayıcılara sağlanan sorumluluk muafiyeti kapsamında kalmamaktadırlar (L'Oréal v. eBay, 2011, par.116).

İnternet Yer Sağlayıcılarının Sorumluluk Şartları

İnternet servis sağlayıcıların sorumlulukları ifa ettikleri hizmetin niteliğine göre belirlenmektedir. Bu bakımdan, örneğin salt erişim hizmeti veren bir internet servis sağlayıcı ile erişim hizmeti ile birlikte içerik de hazırlayan servis sağlayıcının sorumlulukları farklı olacaktır (Soysal, 2005: 310). Farklı faaliyetleri olan bir yer sağlayıcısının da, salt yer sağlayıcılık faaliyeti sorumsuzluk muafiyeti kapsamında kalabileceği gibi, diğer faaliyetleri bu muafiyet kapsamında kalmayabilir. Bu halde, internet servis sağlayıcının adı her ne kadar yer sağlayıcı olsa da, yer sağlayıcılık faaliyetlerini aşan faaliyetleri bakımından yer sağlayıcının sorumluluk rejiminden faydalanamayacaktır. *eBay* kararında AB Adalet Divanı Hukuk Sözcüsü Jaaskinen tarafından da belirtildiği üzere, sorumluluğa dair düzenlemeler “belirli tip servis sağlayıcılar” bakımından değil, servis sağlayıcı tarafından gerçekleştirilen “belirli tip faaliyetler” bakımından muafiyetler getirmeyi amaçlamaktadır (*eBay*, Hukuk Sözcüsü Jaaskinen’in Görüşü, 2010, par. 147).

AB E-Ticaret Direktifi, internet servis sağlayıcılarınca gerçekleştirilen farklı fonksiyonları ayrı ayrı ele almaktadır. Bu bağlamda, Direktifte öncelikle aracı hizmet sağlayıcısı olmak şeklinde genel bir koşul, ikinci olarak da her bir muafiyet durumu için özel koşullar düzenlenmiştir (Martinet Farano, 2012: 19).

Genel şart olan “aracı hizmet sağlayıcı” olmak bakımından, hizmet sağlayıcısı, genel olarak uzaktan, elektronik yollarla ve hizmetin alıcısının talebi üzerine bir ücret karşılığı Bilgi Toplumu Hizmeti sunan gerçek ve tüzel kişi olarak tanımlanmıştır. Ayrıca, bir hizmet sağlayıcı sorumluluk muafiyetinden ancak Direktifte açıkça tanımlanmış üç spesifik faaliyetten (erişim sağlama, ön belleğe alma ve yer sağlama) birini gerçekleştirmesi halinde faydalanabilir. Dolayısıyla, AB E-Ticaret Direktifi kapsamında İnternet Aracı Hizmet Sağlayıcılarının özel sorumluluk rejimine tabi olabilmeleri için, bir servis sağlayıcı olarak nitelendirilmeleri¹, muafiyet kapsamındaki bir faaliyeti gerçekleştirmeleri ve ilgili hizmet sağlayıcının özel olarak düzenlenmiş şartlarına uymaları gerekmektedir. Aksi halde, sorumlulukları marka

¹ Örneğin, AB Adalet Divanı AB E-Ticaret Direktifinin UBER'e uygulanmayacağına, keza UBER'in “bilgi toplumu hizmeti” vermediğine, “taşımıcılık hizmeti” verdiğine karar vermiştir (Asociacion Profesional Elite Taxi v. Uber Systems Spain SL, 2017, par. 33-43). AIRBNB'nin sağladığı hizmetler hakkında ise Hukuk Sözcüsü Szpunar, Airbnb tarafından verilen hizmetlerin “bilgi toplumu hizmetleri” olduğu görüşünü Divan'a sunmuştur (Airbnb Ireland, 2019).

ihlallerinde uygulanan genel sorumluluk esasları kapsamında değerlendirilecektir (Martinet Farano, 2012: 20-21, 31).

Yer sağlayıcılara dair özel hükümler bakımından, AB E-Ticaret Direktifinin 14. maddesi uyarınca, hukuka aykırı faaliyet veya içerik hakkında halihazırda bilgi sahibi olmaması ve tazminat talepleri bakımından, hukuka aykırı faaliyet veya içeriğin açıkça görüldüğü olay veya durumun farkında olmaması veya hukuka aykırılık ile ilgili bilgi sahibi veya farkında olduktan sonra, içeriği hızlı bir şekilde yayından kaldırmak veya erişimini engellemek şartıyla, yer sağlayıcı hizmetin alıcısının talebi üzerine depoladığı içerikten sorumlu tutulmamaktadır. Bunun yanında, Direktifin 15. maddesinde, erişim, ön belleğe alma ve yer sağlayıcıları bakımından, iletimini sağladıkları veya depoladıkları/barındırdıkları içerikleri denetlemek veya aktif olarak hukuka aykırılık teşkil eden olayları araştırmak için genel bir yükümlülüğün getirilemeyeceği düzenlenmiştir.

Türk Hukukunda 5651 sayılı Kanun'da, sorumluluk rejimleri bakımından 1997 tarihli Alman Tele Hizmetler Kanununun² düzenlemeleri göz önünde bulundurulmuştur (Adalet Komisyonu Raporu, 2007)³. Anılan 5651 sayılı Kanun'da AB E-Ticaret Direktifindeki gibi teknik betimleme yapılmaksızın internet hizmet sağlayıcılarının tanımları yapılmış ve genel olarak sorumluluk/sorumsuzluk şartları belirtilmiştir. Buna göre, yer sağlayıcılar ile ilgili 5651 sayılı Kanun'un 5. maddesinin 1 ve 2. bentleri uyarınca, yer sağlayıcı, yer sağladığı içeriği kontrol etmek veya hukuka aykırı bir faaliyetin söz konusu olup olmadığını araştırmakla yükümlü değildir. Yer sağlayıcı, yer sağladığı hukuka aykırı içeriği bu Kanun'un 8 ve 9. maddelerine göre haberdar edilmesi halinde yayından çıkarmakla yükümlüdür.

AB ve Türk mevzuatında, yer sağlayıcılar yer sağladığı içeriği kontrol etmek veya hukuka aykırı bir faaliyetin söz konusu olup olmadığını araştırmakla yükümlü değildirler. Bu bakımdan, yer sağlayıcılar, prensip olarak, yer sağladıkları içerikten sorumlu değildirler. Hal böyle olmakla birlikte, yer sağlayıcıların yükümlülüğü, hukuka aykırı kullanımlardan *haberdar olması* veya *haberdar edilmesi* suretiyle başlamaktadır. Öyle ki, bu hukuka aykırı kullanımdan haberdar olması halinde yer sağlayıcıların söz konusu içeriği yayından çıkarma yükümlülükleri bulunmaktadır. Bu yükümlülükleri yerine

² 1997 tarihli Alman Tele Hizmetler Kanunu, AB E-Ticaret Direktifinin çıkartılmasından sonra Direktif doğrultusunda 2001'de revize edilmiş ve 2007'de ismi Telemedya Kanunu (*Telemediengesetz*) olarak değiştirilmiştir (Kaya, 2015: 746-747).

³ Ayrıntılı bilgi için bkz. "Elektronik Ortamda İşlenen Suçların Önlenmesi ile 2559 ve 2937 Sayılı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ve İstanbul Milletvekili Gülseren Topuz'un; Bilişim Sistemi Üzerinden Suç Teşkil Eden Zararlı Yayınlarla Mücadele Hakkında Kanun Teklifi ile Adalet Komisyonu Raporu", (1/1305, 2/958) <<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1397m.htm>>, (25 Ekim 2019).

getirmeyen yer sağlayıcılarının sorumlulukları söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla yer sağlayıcının yer sağladığı içerikten dolayı bir sorumluluğu bulunmamakla birlikte⁴, yer sağladığı içeriğin hukuka aykırılığından haberdar edilmesine ve söz konusu içeriği yayından kaldırmakla yükümlü olmasına rağmen, yayından kaldırmaması halinde, sorumluluğu doğmaktadır. Bununla birlikte, hukuka aykırı içeriğin sağlayıcısının yer sağlayıcının emri veya kontrolü altında olması halinde, yer sağlayıcının sorumsuzluk rejimine tabi olması mümkün değildir. Keza, bu halde, yer sağlayıcı hukuka aykırı içerikten haberdar olduğu ve hatta bu içeriğin kaynağında olması nedeniyle sorumluluğu söz konusu olacaktır. Bu husus açık olarak E-Ticaret Direktifinin yer sağlayıcılara ilişkin 14. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenmiştir.

Bu bağlamda, aşağıda AB ve Türk düzenlemelerinde yer alan yer sağlayıcının sorumluluğuna sebebiyet verebilecek hukuka aykırı içerik ile ilgili haberdar edilme ve/veya haberdar olma halleri, bu haberdar edilme/olma için hak sahiplerince yapılması gereken “uyarı yöntemi” ve bu uyarı yönteminin taşınması gereken özellikler ile yer sağlayıcının haberdar edilmesinden/olmasından sonraki aşamalarda sorumluluktan muaf olabilmesi için yapması gerekenler incelenecektir.

Haberdar Edilme – Haberdar Olma

Türk mevzuatı uyarınca, yer sağlayıcılar 5651 sayılı Kanun’un 8 ve 9. maddelerine göre “haberdar edilmeleri” halinde yer sağladıkları hukuka aykırı içeriği yayından çıkarmak yükümlülüğü altındalardır (m. 5/2). Bu bakımdan, 5651 sayılı Kanun m. 5 ile yer sağlayıcının “uyarıya” dayanan sorumluluğu kabul edilmiştir (Yarg. 4. HD, 2018/5125 E. 2019/1595 K. 20.03.2019 T). Türk mevzuatı uyarınca yer sağlayıcı hukuka aykırı içerikten haberdar edilir edilmez söz konusu içeriği yayından kaldırmakla sorumluluktan kurtulmaktadır. Diğer taraftan, AB mevzuatında, “uyarı” yöntemi ile “haberdar edilme”nin yanı sıra, yer sağlayıcının hukuka aykırı içerikten “haberdar olma” durumu da düzenlenmiştir. Bu noktada “haberdar edilme” ile “haberdar olma” arasındaki farkın ortaya konması gereklidir. Keza, “haberdar olma”, “haberdar edilmenin” bir sonucu olup, AB mevzuatında haberdar edilmeksizin haberdar olma durumu açıkça sorumluluğun doğması için bir koşul olarak düzenlenmiştir (E-Ticaret Direktifi m.14/1-a).

Yer sağlayıcının sorumsuzluğunun söz konusu olabilmesi için hukuka aykırı içerikten veya kullanımdan “haberdar olma” durumunu düzenleyen E-Ticaret Direktifi m. 14 hükmünde, haberdar olma şartı bakımından ikili bir ayırım yapılmıştır; bunlar ihlal teşkil eden içerik ile ilgili hâlihazırda bilgi sahibi olma

⁴ Ancak, 5651 sayılı Kanun öncesinde Yargıtay, Superonline gibi yer sağlayıcılarının da içerik sağlayıcı ile birlikte sorumlu olduğuna dair yerel mahkeme kararlarını onadığı görülmektedir (Yarg. 11. HD, 2003/12494 E. 2004/9096 K. 30.09.2004 T.)

durumu (“*actual knowledge*”) ile açıkça görünen bir ihlalin farkında olma (“*awareness of apparent infringement*”) durumudur (Sadeghi, 2013: 99). Bu ayırım özellikle, tazminat talepleri bakımından önem arz etmektedir. Keza, tazminat talepleri için, yer sağlayıcı hukuka aykırı içeriğin olay veya durumdan açıkça anlaşılması halinde ancak bunun farkında olmaması şartıyla sorumlu tutulmamaktadır. Böyle bir tazminat talebi olmaması halinde, yer sağlayıcının sorumluluğu hukuka aykırı faaliyet veya içerik hakkında güncel bilgisinin olup olmamasına bağlıdır. Yer sağlayıcının ihlal hakkında hali hazırda bilgisinin olması, söz konusu ihlal ile ilgili belirli spesifik bilgisinin olmasını ifade etmekte olup, bunun ispatı için bildirim yapılmış olması gerekmektedir. Diğer taraftan, yer sağlayıcının açıkça görünen ihlalin farkında olması, söz konusu ihlali “bilmesi gerekmesi” veya “bilmesi için nedeni olması” durumlarını ifade etmekte olup (Sadeghi, 2013: 104-105, 112), AB Adalet Divanı içtihatlarında belirtildiği üzere bu durum basiretli tacir⁵ kapsamında değerlendirilmektedir. Buna göre, bir yer sağlayıcının tazminat talepleri bakımından sorumluluk muafiyeti için açıkça görünen bir ihlali basiretli bir tacir olarak tespit edebilmeli ve yayından çıkarmalıdır (L’Oréal v. eBay, 2011, par.120).

Bu noktada belirtmek gerekir ki, Türk mevzuatından farklı olarak AB E-Ticaret Direktifinde yer alan hukuka aykırı içerikten “haberdar olmama” koşulu, söz konusu yer sağlayıcının özellikle Direktif m. 14 kapsamında yer sağlayıcı olarak nitelendirilip nitelendirilmeyeceğinin tespitinde de önem arz etmektedir. Keza, verilen hizmetin müşteriler tarafından sağlanan bilgilerin depolanmasından ibaret olması, bu hizmetin her durumda Direktif m. 14 kapsamında olduğuna kanaat getirmek için yeterli bir gerekçe teşkil etmemektedir (L’Oréal v. eBay, 2011, par.111). Direktif m. 14 anlamında bir yer sağlayıcı olarak nitelendirilebilmek için, hizmet sağlayıcının faaliyetlerinin salt teknik, otomatik ve pasif nitelikte olması gerekmekte, böylelikle servis sağlayıcının ilettiği veya depoladığı bilgi ve veri ile ilgili hiçbir bilgisi veya kontrolünün olmaması gerekmektedir. Bu bakımdan, bir yer sağlayıcının sorumluluğunun muafiyet kapsamında olup olmadığının belirlenmesinde, bu yer sağlayıcının rolünün nötr olup olmadığının tespit edilmesi gerekmektedir (Google France, 2010, par.113-114). Yer sağlayıcının aktif bir rol oynaması halinde, bu durum kendisine iletilen veya depolanan bilgi ve veriler hakkında bilgi sahibi olmasını ve bunları kontrol etme olanağı sağlayacaktır (L’Oréal v. eBay, 2011, par.113). Dolayısı ile “uyarı yöntemi” mekanizmasının yanı sıra, yani hukuka aykırı bilgi veya veriden haberdar edilmenin yanı sıra, yer sağlayıcı faaliyeti kapsamında aktif bir rol oynaması halinde de söz konusu hukuka aykırı içerikten haberdar olduğu kabul edilerek sorumluluğuna gidilebilecektir.

⁵ Basiretli tacir kavramı için bkz. (Memiş, 2011: 343 vd).

Bu noktada AB ve Türk mevzuatı arasındaki “haberdar edilme / haberdar olma” farkını şöyle ortaya koyabiliriz: Türk mevzuatı uyarınca yer sağlayıcı olarak sayılan ve bu kapsamda şartlı sorumsuzluk rejimine tabi olacak olan örneğin Google veya eBay gibi bir yer sağlayıcı, yer sağladığı hukuka aykırı içerik nedeniyle ancak bundan haberdar edilmesi ve bu haberdar edilmeden sonra içeriği yayından çıkarmaması halinde sorumlu olacaktır. Söz konusu içeriği yayından çıkarması halinde hiçbir sorumluluğu doğmayacaktır. AB mevzuatı ve uygulamasına göre ise, Google veya eBay gibi bir servis sağlayıcı otomatikman yer sağlayıcı olarak nitelendirilmeyecek, ihtilafa konu hizmetlerinin ve bu hizmetleri esnasında faaliyetlerinin niteliğine bağlı olarak söz konusu hukuka aykırı içerikten haberdar olma durumları nazara alınarak yer sağlayıcı olarak nitelendirilecek veya nitelendirilmeyeceklerdir. Dolayısı ile, Türk mevzuatına göre otomatik olarak⁶ yer sağlayıcı olarak nitelendirilen Google veya eBay hukuka aykırı içeriği yayından kaldırdıkları sürece sorumlulukları doğmaz iken, AB uygulamasında bu internet servis sağlayıcılarının hizmetlerinin niteliği, özellikle hizmetlerinin ifası sırasında içerik ile ilgili aktif rol oynayıp, zaten içerikten haberdar oldukları gerekçesi ile yer sağlayıcı olarak kabul edilmeyerek “güvenli liman”dan faydalanamamaktadırlar. Hal böyle olmakla birlikte, Türk mevzuatında, yer sağlayıcının sorumluluğunun doğmaması için hukuka aykırı içerikten haberdar olmaması gerektiği yönünde açık bir hüküm olmasa da, böyle bir hukuka aykırılıktan haberdar olmasının başlı başına sorumluluğunun doğmasına neden olacağı düşünülmektedir. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, bu tür internet platformlarında ihlal teşkil eden kullanımların veya içeriklerin bulunabileceğine dair genel bir bilgi sahibi olma durumu, bu yer sağlayıcıların spesifik bir ihlal durumundan haberdar olduklarını göstermemektedir (Malachowski, 2010: 242).

Bu bakımdan, yer sağlayıcılar prensip itibarıyla yer sağladıkları içerikten sorumlu olmayıp, ancak yer sağladıkları içeriğin hukuka aykırılığından haberdar olmaları veya haberdar edilmeleri halinde sorumlulukları doğabilmektedir. Hukuka aykırı içerikten haberdar olup veya edilip söz konusu içeriği yayından kaldıran yer sağlayıcının sorumluluğu doğmazken, buna karşılık, bundan haberdar olup veya haberdar edilip yayından kaldırmayan yer sağlayıcıların sorumlulukları doğmaktadır.

Yer sağlayıcının hukuka aykırı içeriği yayından kaldırması için bundan haberdar olması, hakkı ihlal edilen kişinin doğrudan sulh ceza hâkimliğine başvurması sonucu olabileceği gibi, yer sağlayıcıya yapılan “uyarı” ile de

⁶ Bu hususta yer sağlayıcıların aktif rol oynayıp oynamadığına dair bir incelemenin yapıldığı bir Türk Yargı kararına rastlanmamıştır.

mümkündür⁷. Bu noktada, yapılan bu uyarının yöntemi ve niteliği önem arz etmektedir.

Uyarı Yöntemi ve Uyarının Niteliği

5651 sayılı Kanun'da "uyarı yöntemi", internet ortamında yapılan yayın içeriği nedeniyle haklarının ihlal edildiğini iddia eden kişiler tarafından içeriğin yayından çıkarılması amacıyla öncelikle içerik sağlayıcısına, makul sürede sonuç alınmaması hâlinde yer sağlayıcısına iletişim adresleri üzerinden gerçekleştirilecek bildirim yöntemi olarak tanımlanmıştır (m. 2/1-r). Dolayısı ile söz konusu içerikten hakları ihlal edilen kişiler yer sağlayıcıyı bildirmek suretiyle söz konusu içerik hakkında yer sağlayıcıyı haberdar edip yayından kaldırılmasını talep edebilirler. Yer sağlayıcının bu talebe uymaması sorumluluğunu doğuracaktır. Ancak, yer sağlayıcıya yapılan uyarı bildiriminde iddia edilen ihlallerin hukuka aykırı olmaması halinde yer sağlayıcının söz konusu içeriği yayından kaldırmaması sorumluluğunun doğmasına neden olmayacaktır. Örneğin 2018 tarihli Yargıtay 11. Hukuk Dairesi kararına konu "şikayetvar" davasında (Yarg. 11. HD, 2016/14151 E. 2018/5088 K. 10.09.2018 T), davalı www.sikayetvar.com adlı internet sitesinin yer sağlayıcısı olup, davacı anılan sitede ticaret unvanı ve tescilli markasının belirtilerek asılsız şikâyetlerin yapıldığından bahisle davalıya haksız rekabet ve tazminat davası açmıştır. Yargıtay tarafından da onanan mahkeme kararında, yer sağlayıcılarının içeriği kontrol etme yükümlülüklerinin olmadığı, hukuka aykırı içerikten haberdar edildiklerinde söz konusu içeriği yayından çıkarmakla yükümlü olduklarının belirtildikten sonra, davalı yer sağlayıcının davacı tarafından gönderilen ihtarnameden sonra söz konusu içeriği yayından kaldırmamasının sorumluluğunu doğurmadığına karar vermiştir. Keza, söz konusu içeriklerde tüketicilerin almış olduğu hizmetler ile ilgili karşılaştıkları olumsuzluklar ve sorunlar belirtilmiş olup bu durum ifade özgürlüğü kapsamında kabul edilmiştir. Ayrıca, mahkemeye göre TTK uyarınca kötüleme yoluyla haksız rekabet bulunmamakta ve davaya konu içeriklerin gerçeği yansıtmadığı da davacı tarafça kanıtlanamamıştır.

Ancak, durum her zaman böyle kolaylıkla çözülebilecek bir durum olmayabilir. Başka bir ifade ile, yer sağlayıcının uyarı bildiriminde belirtilen ihlali değerlendirmesi ile konunun yargıya intikal etmesi sonucu mahkemenin yapacağı değerlendirme bir olmayabilir. Bu durumda yer sağlayıcının ne yapacağı hususunda ne 5651 sayılı Kanun'da ne de AB E-Ticaret Direktifinde bir açıklık bulunmaktadır. 5651 sayılı Kanun'da sadece, internet ortamında yapılan yayın içeriği nedeniyle (kişilik) haklarının ihlal edildiğini iddia eden

⁷ Yer sağlayıcının, bu iki hal dışında, yer sağladığı içeriğin hukuka aykırılığını basın-yayın yoluyla yapılan haberlerden de öğrenme imkanı bulunmaktadır. Örneğin bir Fransız internet servis sağlayıcısı Wikileaks olayında böyle bir durumda kalmıştır (Manara, 2013: 81).

kişilerin taleplerinin, içerik ve/veya yer sağlayıcısı tarafından en geç yirmi dört saat içinde cevaplandırılacağı düzenlenmiştir (m. 9/2). Yer sağlayıcılar tarafından verilecek bu cevabın olumlu veya olumsuz olması mümkündür. İçeriğin kaldırılmasına yönelik talebin olumsuz olarak cevaplanması halinde, yer sağlayıcının yine de sorumluluğunun doğup doğmayacağı sorusu ortaya çıkmaktadır. Keza, talep sahibine göre bir ihlal bulunmakta iken, yer sağlayıcı bir ihlal görmemiş ise ve sonrasında mahkemece yapılacak tespitte bir ihlalin varlığı ortaya çıkar ise yer sağlayıcı söz konusu içeriği kaldırmamakta kusurlu davranmış olacak mıdır?

Bu hususlar AB ve Türk düzenlemelerinde açık olmayıp konunun nasıl çözümlendiğini görmek için AB üye devletlerin mevzuatlarına ve içtihatlarına bakmakta fayda bulunmaktadır. Örneğin, İngiliz Elektronik Ticaret Tüzüğünde (*Electronic Commerce Regulation 2002, SI 2002/2013, reg22*), AB Direktifinden daha detaylı olarak, yapılan uyarının internet servis sağlayıcının sorumluluğunu doğurup doğurmayacağını tespitinde mahkemelerce dikkat edilmesi gereken unsurlar belirtilmiştir. Bunlar, örneğin, uyarının, uyarıyı gönderen kişinin tam isim ve adresini, hukuka aykırı olduğu iddia edilen bilginin konum detaylarını ve hukuka aykırılığına ilişkin açıklamaları içerip içermediğidir (Sithigh, 2013: 526). Diğer taraftan, Alman Federal Mahkemesi, yapılan bir bildirim, hukuka aykırı olduğu ileri sürülen bir içeriğin kaldırılması veya önlenmesi talepleri bakımından, ne zaman yeteri kadar ciddi ve inandırıcı olarak kabul edilmesi gerektiğine ilişkin prensipleri belirlemiştir. Buna göre, bildirim, muhatabın yoğun bir hukuki ve fiili bir inceleme yapmaksızın ihlali tespit edebilmesi için yeterince somut olması gerekmektedir. Servis sağlayıcının yapması beklenen incelemenin kapsamı, her somut olaya, özellikle ileri sürülen ihlalin ağırlığına ve servis sağlayıcının bunu tespit edebilme olanaklarına bağlıdır (Kur, 2014: 534).

Benzer şekilde, Fransız Anayasa Mahkemesi 10.06.2004 tarihli bir kararında, yer sağlayıcının hukuka aykırı olduğu bildirilen içeriği sadece içeriğin “açıkça⁸” hukuka aykırı olması halinde yayından kaldırma yükümlülüğü altında olduğunu belirtmiştir. Dolayısı ile hukuka aykırı olduğu bildirilen bir içeriğin yayından kaldırılması bir mahkeme kararına dayanmadığı sürece veya hukuka aykırılığı “açıkça” anlaşılmadıkça, bu içeriği yayından kaldırmayan yer sağlayıcının sorumlu tutulması söz konusu değildir (Google France, Inc et Ireland v. Voyageur du Monde, Terres d’Aventures, 2014). Anılan Fransız Anayasa Mahkemesi kararından hemen sonra yürürlüğe giren ve 2000/31 sayılı AB E-Ticaret Direktifini iç hukuka aktaran Kanunda⁹, yer sağlayıcının hukuka aykırı içeriği bildiğinin varsayılması için yer sağlayıcıya yapılan uyarının neler içermesi gerektiği düzenlenmiştir. Anılan Kanunun 6.

⁸ “manifestement”

⁹ La Loi pour la Confiance dans l’Economie Numérique (LCEN).

maddesinin 5. fıkrası uyarınca, yapılan bildirim şu unsurları içermesi gerekmektedir: Bildirim tarihi; bildirim yapan gerçek kişi ise, ismi, soyadı, işi, ev adresi, uyuşu, doğum tarihi ve yeri; bildirim yapan tüzel kişi ise, nev'i, unvanı, merkezi ve hukuki olarak temsile yetkili organı; muhatabın ismi ve adresi veya tüzel kişi söz konusu ise, unvanı, merkezi; ihtilafa konu olayların açıklaması ve tam konumu; içeriğın kaldırılması gerektiğine dair hukuki düzenlemeler ve delilleri de içeren gerekçeler; yayından kaldırılması veya değiştirilmesi talep edilen ihtilaf konusu faaliyet veya bilgiler ile ilgili içerik sahibine yapılan bildirim kopyası veya içerik sahibine ulaşamadığını gösteren belge. Bildirim kanun maddesinde belirtilenlerin tümünü, özellikle ihtilafa konu olayların açıklaması ile tam konumunu içermesi gerekmektedir (Nord-Ouest Films, UGC Images v. Dailymotion, 2011). Örneğın, 2014 tarihli bir Fransız İstinaf Mahkemesi Kararında (Google France, Inc et Ireland v. Voyageur du Monde, Terres d'Aventures, 2014)¹⁰, her ne kadar hukuka aykırı olduğu ileri sürülen internet sitesi bağlantılarının listesi bildirilmiş ise de, bu bağlantıların ne şekilde marka hakkını ihlal ettiğinin davacı tarafından belirtilmediğı, dolayısı ile davacı söz konusu internet sitesi bağlantılarının "açıkça" hukuka aykırı olduğunu yer sağlayıcıya bildirmediği gerekçesiyle bildirim konu içeriğı yayından kaldırmayan Google yer sağlayıcı olarak sorumlu tutulmamıştır.

Fransız Anayasa Mahkemesi kararına paralel olarak Türk Anayasa Mahkemesi tarafından da benzer bir karar verilmiştir. Her ne kadar söz konusu Türk karara konu olay erişim sağlayıcıların erişimi engelleme kararının mahkemelerce verilmesi olsa da, özü itibariyle yukarıda anılan Fransız mevzuat ve içtihadı ile aynı yönde olup yer sağlayıcılar için de uygulanabilir. Anayasa Mahkemesine göre, erişimin engellenmesi talebiyle ceza mahkemesine başvurulduğunda, aleyhlerine erişimin engellenmesi talep edilen taraf söz konusu talepten haberdar edilmemekte ve kendini savunmamaktadır. Erişimin engellenmesi kararı bir koruma tedbiri olup istisnai hallerde uygulanabilir. Bu bakımdan bu istisnai tedbirin de ancak ihlal teşkil ettiğı ileri sürülen internet yayınının/içeriğinin "apaçık" bir şekilde ihlal teşkil ettiğinin daha ilk bakışta anlaşıldığı durumlarda işletilebilir. Buna "ilk bakışta ihlal doktrini" de denmektedir (Ali Kıdık, 2017, par.56-63).

Dolayısı ile, bir yer sağlayıcıya "uyarı yöntemi" ile ihlal bildirim yapılması halinde, yer sağlayıcı tarafından bu ihlal teşkil ettiğı ileri sürülen içeriğın yayından kaldırılması için, Fransız ve Türk Anayasa Mahkemeleri tarafından belirtildiğı üzere söz konusu içeriğın "açıkça" ihlal teşkil etmesi ve bunun "açıkça" anlaşılabilir olması gerekmektedir. Bu bağlamda, "açıkça" ihlal teşkil

¹⁰ Aynı yönde bkz. (Google France v. Syndicat Français de la Litterie, 2010).

etmeyen bir içeriğin yer sağlayıcı tarafından yayından kaldırılmaması sorumluluğunu doğurmayacaktır.

AB Adalet Divanı içtihatları uyarınca da, her ne kadar hak sahibi tarafından yapılan ihlal bildirimini yer sağlayıcının hukuka aykırı içerikten haberdar olup olmadığının tespitinde önemli bir unsur ise de, bazı durumlarda yapılan uyarı ihlalin tespiti için yeterli derecede açık ve anlaşılır olmayabileceğinden, bu uyarı otomatik olarak yer sağlayıcının sorumsuzluğuna engel teşkil etmemektedir (L'Oréal v. eBay, 2011, par.122). Yapılan uyarının ihlali tam olarak belirtir şekilde, yer sağlayıcının ihlale konu kullanımı tespit edip yayından çıkarabileceği bilgileri içerir şekilde olması gerekmektedir.

Ancak, yukarıda Fransız İstinaf Mahkemesinin 2014 tarihli kararında belirtildiği gibi, söz konusu kullanımın ne şekilde marka hakkını ihlal ettiğinin yapılan bildirimde belirtilmesi gerekmekte ise de bunun yer sağlayıcı tarafından değerlendirilmesi sorun teşkil edebilir. Keza, yer sağlayıcı hukuki meseleleri çözümlenme ile yükümlü olmamakla birlikte ehil de olmayabilir. Bununla birlikte, bazı durumlar, örneğin terörist yanlısı eylemlerin hukuka aykırı oldukları açıkça anlaşılabilen iken, marka hakkının ihlali gibi somut olay incelemesi ve her iki tarafın da savunmalarının değerlendirilmesini gerektiren durumlarda ihlal açıkça belli olmayabilir.

Bu bakımdan, yer sağlayıcı kendisine uyarı yoluyla bildirim yapıldığında içeriğin marka hakkını ihlal edip etmediğini nasıl tespit edeceği sorusunun cevabı kesin değildir. İhlalin hukuki incelemeye gerek olmadan ihlalin bariz bir şekilde (örneğin marka ile birebir aynı işaretin aynı mal veya hizmetlerde kullanılması hali) anlaşılması durumunda mı sadece yer sağlayıcı içeriği çıkarmalıdır? Yoksa hukuki bir değerlendirme yaparak ihlal olup olmadığını tespit edip ona göre mi çıkarmalıdır? Kaldı ki, yer sağlayıcı hukuki bir değerlendirme yapsa da hatalı bir sonuca varabilir. Bu durumda, örneğin, marka hakkına ihlal bariz bir şekilde anlaşılmayan ve teknik inceleme gerektiren bir durumda yer sağlayıcı söz konusu ihlal yaratan kullanımı yayından kaldırmaz ise durum ne olacaktır? Aynı şekilde, ihlal açık olmasa da ve hukuki teknik inceleme yapılması sonucunda ihlalin olmadığı sonucuna varılacak bir durumda, söz konusu içeriği yayından kaldırması halinde, söz konusu içerik yayından gereksiz yere kalkmış olacaktır. Bu halde içeriği yayından haksız bir şekilde kaldırılan yer sağlayıcının içerik sahibinin açacağı sorumluluk ve tazminat davaları ile karşı karşıya kalması mümkün olabilir.

Tüm bu olasılıklarda, AB Adalet Divanı, basiretli tacir kıstasını vermiştir (L'Oréal v. eBay, 2011, par.122). Bu bakımdan basiretli bir tacirin yapılan uyarı sonucunda ihlali tespit edemediğinin tespiti gerekmektedir. Ancak, kanaatimce bu, çok farklı yorumlamalara yol açabilecek bir kıstastır. Zira, bu şekilde genel bir kıstas koyup yapılacak uyarı bildiriminin içeriğinin kapsamı

gereken hususların net olarak belirlenmemesi halinde, yapılan bildirim muğlak ve tam olarak belirsiz olması sonucu internet hizmet sağlayıcısının ihlalin kaynağını bulmak için araştırma yapma zorunluluğu doğuracak olup, bu husus yer sağlayıcıların içeriği kontrol etme ve hukuka aykırı bir faaliyetin olup olmadığını araştırma yükümlülüğü olmadığına ilişkin prensibe aykırılık oluşturacaktır.

Bununla birlikte, ileride gerçekleşmesi muhtemel ihlaller bakımından ihlal yaratan kullanımların kaldırılması veya engellenmesine yönelik bildirimlerin, hukuka aykırı içeriğin yeniden online ortama konulması halinde yeniden yapılması gerekmektedir. Aksi halde, internet servis sağlayıcılar genel denetim yükümlülüğüne ve öngörülen amaca uygun olmayan bir şekilde, herhangi bir zaman kısıtlaması olmaksızın filtreleme sistemlerinin kurulması yükümlülüğüne tabi tutulmaları söz konusu olacaktır (Manara, 2013: 99). Örneğin, Google Video'nun taraf olduğu bir davada, önceden hukuka aykırı olarak kullanıldığı bildirilen ihtilafa konu filmlerin tekrar online ortama konulmasını engellemek için yeterli özeni göstermeyen Google'ın yer sağlayıcının sorumluluk muafiyetinden faydalanamayacağı yönündeki Fransız İstinaf Mahkemesi kararı Temyiz Mahkemesi tarafından bozulmuştur. İstinaf Mahkemesine göre, barındırdığı videolara erişimi engellemek için tüm teknik araçları Google'ın uygulamaya koyması gerekmekte idi. Ancak Temyiz Mahkemesi ise, içeriğin hukuka aykırılığından ve konumundan haberdar olabilmesi ve sonrasında yayından kaldırabilmesi veya erişimini engelleyebilmesi için gerekli olan başka bir bildirimle uyarılmayan yer sağlayıcıları hukuka aykırı içeriğin tekrar online ortama konulmasını engellemek için önlem alma yükümlülüğü altında tutmanın, yer sağlayıcıları internet sitesinde mevcut bir içeriğe bağlı bir ihlali sonlandırma veya önleme yükümlülüğünün ötesinde, söz konusu içerikleri genel olarak denetleme ve hukuka aykırılıkları araştırma yükümlülüğü ile belli bir zaman dilimiyle sınırlandırılmamış olan filtreleme sistemi uygulama yükümlülüğü altına sokmak olduğunu belirtmiştir (Google France v. Bac Films, 2012). Bu anılan son karar ile ilgili ayrıca belirtmek gerekir ki, bu karar telif hakları ile ilgili olup Avrupa Birliğinde Haziran 2019 tarihinde yürürlüğe giren 2019/790 sayılı Dijital Tek Pazarda Telif Hakkı ve Bağlantılı Haklar Yönergesi (*Directive on Copyright and Related Rights in the Digital Single Market*) ile artık telif hakları ile ilgili içerik paylaşım platformları, m. 17 uyarınca, belli koşulları sağlamadıkları sürece, eser sahiplerinden izin alınmaksızın kullanıcılar tarafından yayımlanan içeriklerden sorumlu tutulmaktadırlar.

İçeriğin Yayından Kaldırılması

Yer sağlayıcılar, verdikleri barındırma hizmeti kapsamında, depoladıkları verilerin veya bilgilerin hukuka aykırı olduğundan haberdar olmaları veya haberdar edilmeleri halinde, söz konusu içeriği yayından kaldırmakla

yükümlülerdir. Bu husus gerek AB E-Ticaret Direktifinde (m. 14/1-b) gerekse 5651 sayılı Kanun'da (m. 5/2) düzenlenmiştir. İçeriğin yayından kaldırılması, Türk mevzuatı uyarınca, içeriğin sunuculardan veya barındırılan içerikten çıkarılmasını ifade etmektedir (m. 2/1-ö). Bu şekilde hukuka aykırı içerikten haberdar olan veya haberdar edilen yer sağlayıcının söz konusu içeriği yayından kaldırması halinde sorumluluklarına gidilememektedir.

Bununla birlikte, hukuka aykırı içerikten haberdar edilen veya haberdar olan yer sağlayıcının, hangi zaman zarfı içerisinde söz konusu içeriği kaldırması gerektiği Türk mevzuatında belirtilmemiş iken, AB E-Ticaret Direktifinde “*expeditiously*” (süratle – hızlı bir şekilde) ibaresi kullanılmıştır. Ancak Direktifte belirtilen “süratle” kavramından ne anlaşılması gerektiği belli değildir. Bu hususta örneğin, Fransız içtihadı farklılıklar arz etmektedir. Zira, bazı mahkemeler yer sağlayıcının bildirim aldığı gün söz konusu içeriği yayından kaldırması gerektiği görüşünde iken, diğer mahkemeler ihlal teşkil eden içerikten haberdar olma ile bu içeriğin yayından kaldırılması arasında birkaç hafta, hatta birkaç ay olması halinde içeriğin yayından çıkarılmasını “sürat”li olarak kabul etmektedir (Dreyfus, 2011: 346).

Direktifte belirtilen «süratle» ibaresi üzerindeki belirsizlikler yer sağlayıcılar için bir sorun teşkil etmektedir. Zira, ihlal bildirimini nazara almayan veya çok geç nazara alan bir internet servis sağlayıcı, hakkının ihlal edildiğini ileri süren hak sahibi tarafından dava edilebilir. Diğer taraftan, uyarıyı nazara alan ve söz konusu içeriği yayından kaldıran yer sağlayıcı da, ifade özgürlüğü ihlalinin dolaylı kullanıcıları tarafından dava edilebilir (Sadeghi, 2013: 109). Nitekim, “uyar ve kaldır” (*notice and take down*) prensibinin uygulanması ile ilgili AB E-Ticaret Direktifinin 46 no’lu gerekçesinde içeriğin yayından kaldırılması veya erişimin engellenmesinin ifade özgürlüğü ilkelerinin göz önünde bulundurulması gerçekleştirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Örneğin, Finlandiya’da, AB E-Ticaret Direktifini iç hukuka aktaran ulusal mevzuat uyarınca, anayasal nedenlerden dolayı, yer sağlayıcı barındırdığı bilgileri ancak marka ihlali davasında bu yönde bir mahkeme kararını aldıktan sonra veya hak sahiplerinde uyarı bildiriminde bulunulduktan sonra yayından kaldırmakla yükümlüdür. Bu son halde, kullanıcının yayından kaldırmaya 14 gün içerisinde itiraz etme hakkı bulunmaktadır (L’Oréal v. eBay, Hukuk Sözcüsü Jaaskinen Görüşü, 2010, par. 156-159).

Son olarak belirlemek gerekir ki, hukuka aykırı içerikten haberdar edilen yer sağlayıcı Türk düzenlemesine göre “yayından çıkarmakla” yükümlü iken, AB Direktifi iki yöntem öngörmektedir. Bunlar, içeriğin yayından kaldırılması ve içeriğe erişimin engellenmesidir (m. 14/1-b). Türk hukukunda ise erişimi engelleme yükümlülüğü erişim sağlayıcılar için öngörülmüştür. Bir başka ifade ile içeriğin yayından çıkarılması içerik sağlayıcı ve yer sağlayıcıdan talep

edilebilirken, erişimin engellenmesi kararı talebi ise mahkemeden istenebilir (Yarg. 19 CD 2017/5487 E. 2018/5205 K. 26.04.2018 T). Bu noktada belirtmek gerekir ki, içeriğin yayından çıkarılması söz konusu içeriğe hiçbir şekilde dünyanın hiçbir yerinden erişilememesi sonucunu doğurur ki, bu ise içeriğe hukuka aykırılık teşkil etmeyen ülkelerden de erişilememesine neden olur. Erişimin engellenmesi kararı ise, Türk mahkemelerince verilmesi halinde, sadece Türkiye'den erişim engellenmiş olmaktadır.

İnternet Yer Sağlayıcılarının Sorumlulukları Kapsamındaki Yükümlülükleri

Yukarıda açıklandığı üzere, belirli kriterleri ve şartları yerine getiren yer sağlayıcılar, barındırdıkları içerikler nedeniyle sorumlu tutulamazlar. Ancak buradaki sorumluluk muafiyeti tazminat sorumluluğu açısından geçerli olup, tecavüzün men'i ve hukuka aykırı olduğu iddia edilen içeriğin yayından kaldırılması gibi kusura dayanmayan davalar için geçerli değildir (Kaya, 2015: 742-748). Dolayısıyla hukuka aykırı bir içerik barındırması sebebiyle yer sağlayıcı, hak sahibine karşı sorumlu olmayacak, ancak mahkemelerce verilecek olan tecavüzün sonlandırılması veya engellenmesi gibi tedbir kararlarını uygulamakla yükümlü olacaktır (Giovannella and Dulong De Rosnay, 2017: 12).

Diğer taraftan, içerik sağlayıcıya gerekli teknik ortamı sağlayan ve fakat verdiği hizmetlerin niteliği nedeniyle teknik sınırları aşması halinde yer sağlayıcı gerek AB E-Ticaret Direktifinde gerekse 5651 sayılı Kanun'da düzenlenen "güvenli liman" adı altındaki sorumluluk muafiyeti kapsamında kalmayacaktır. Bu halde, yer sağlayıcıların sorumlulukları genel esaslar kapsamında değerlendirilmektedir.

Bu bağlamda aşağıda, ilk önce, gerekli kriterleri ve şartları yerine getiren ve dolayısı ile yer sağlayıcılara tanınan "güvenli liman" kapsamında tazminat sorumluluğundan muaf olan yer sağlayıcıların yükümlükleri incelenecek; sonrasında ikinci olarak da, gerekli kriterleri ve şartları yerine getirmeyen ve dolayısı ile yer sağlayıcı olarak nitelendirilemeyen servis sağlayıcıların genel esaslar bağlamında sorumlulukları incelenecektir.

Güvenli Liman Kapsamında Kalan Yer Sağlayıcıların Yükümlülükleri

Marka hakkına tecavüz eylemi esasen bir haksız fiil teşkil etmekte olup haksız fiilden dolayı tazminata hükmedilmesi mütecevizin kusurlu davranması şartına bağlı iken tecavüzün durdurulması, önlenmesi ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için kusurun varlığı şart değildir (Yarg. HGK 2013/11-1138 E. 2014/16 K. 15.01.2014 T). Nitekim, AB E-Ticaret Direktifinin 45 no'lu gerekçesinde, aracı hizmet sağlayıcılarının sorumluluklarının sınırlandırılmasının, ihlalin sonlandırılması veya önlenmesi şeklindeki

mahkemelerce veya idari makamlarca verilebilecek ihtiyati tedbir kararları bakımından bir engel teşkil etmediği belirtilmiştir. Buna göre, sorumsuzluk koşullarının oluşması halinde, internet servis sağlayıcı sorumlu tutulamayacak ve hak sahibi de, üçüncü kişilerce hakkının ihlal edilmesi için bu hizmet sağlayıcının hizmetlerinin kullanıldığı gerekçesiyle, hizmet sağlayıcıdan tazminat talebinde bulunamayacaktır. Ancak, mahkemeler veya idari otoriteler vasıtasıyla, internet servis sağlayıcıdan, ihlalin sonlandırılması veya önlenmesi talep edilebilecektir (Tobias Mc Fadden v. Sony Music Entertainment Germany GmbH, 2016, par. 74-77).

Bu noktada mahkemelerce yer sağlayıcılara ihlalin sonlandırılması, dolayısı ile mevcut ihlal yaratan içeriğin yayından çıkarılmasından ziyade, ileride oluşabilecek ihlallerin önlenmesine dair verilecek tedbir kararlarının içeriği önem arz etmektedir. Bu hususta 5651 sayılı Kanun'da bir açıklık bulunmamakla birlikte, AB E-Ticaret Direktifinin 47 no'lu gerekçesinde, üye devletlerin servis sağlayıcıları sadece genel nitelikte bir kontrol yükümlülüğü altına sokamayacağı; bunun belirli özel durumlardaki içeriğin kontrol edilmesi yükümlülüğünü etkilemediği belirtilmiştir. Devamında da 48 no'lu gerekçede, üye devletlerin yer sağlayıcılardan, hukuka aykırı bazı faaliyetleri tespit etmek ve engellemek için kendilerinden beklenebilecek özen yükümlülüğünü yerine getirmelerinin istenebileceği belirtilmiştir. Nitekim, AB E-Ticaret Direktifini Fransız iç hukukuna aktaran Kanunun¹¹ 6.II.7. maddesinde, her ne kadar yer ve erişim sağlayıcılar ilettikleri veya barındırdıkları bilgileri kontrol etme veya hukuka aykırı bir faaliyetin olup olmadığını araştırma şeklinde genel bir yükümlülük altına sokulamazlar ise de, yargı mercilerince kendilerinden belli bir hedefe yönelik ve geçici nitelikte kontrol mekanizmaları uygulamalarının talep edilebileceği düzenlenmiştir.

Dolayısı ile sistem şöyledir: Marka hakkı sahibi online bir platformda markasının ihlal edildiğini tespit etmekte ve uyarı yöntemi veya mahkeme kararı ile söz konusu ihlal yaratan içeriğin yayından kaldırılmasını sağlamakta, ancak bunun ötesinde daha güçlü bir önlem almak istemektedir. Bu durumda, hak sahibi mahkemeye başvurarak bir daha bu markanın ihlal edilmemesi için servis sağlayıcının gerekli önlemleri almasını sağlayabilmektedir (Manara, 2013: 100). Ancak bu halde, mahkemenin internet servis sağlayıcıdan hangi önlemlerin alınmasını talep edebileceği önem arz etmektedir.

AB Adalet Divanı, *eBay* kararında, bir sanal pazar operatöründen fikri ve sınai hak ihlallerinin sonlandırılması yanı sıra, ileride oluşabilecek bu tür ihlallerin engellenmesi yönünde de önlemler almasını talep edilip edilemeyeceği sorusuna cevap vermiştir. Buna göre, bir sanal pazar operatörü gibi bir internet servis sağlayıcısı, hizmet verdiği platform üzerinde gerçekleştirilen

¹¹ La Loi pour la Confiance dans l'Economie Numérique (LCEN).

ihlallerin sadece sonlandırılması için değil, ileride oluşabilecek ihlallerin önlenmesi için de tedbirler alma yükümlülüğü altına sokulabilir (L'Oréal v. eBay, 2011, par.131). Ancak, burada önemli nokta, yer sağlayıcıdan ileride meydana gelmesi muhtemel ihlallerin engellenmesi için alması talep edilen önlemler etkili ve caydırıcı nitelikte olması gerekmektedir ise de, müşterileri tarafından sağlanan verilerin ve bilgilerin aktif bir şekilde kontrol edilmesi şeklinde olmaması gerekmektedir (L'Oréal v. eBay, 2011, par.139). Örneğin, AB Adalet Divanı, bir internet servis sağlayıcının önleyici tedbir olarak tüm müşterileri bakımından, süresiz olarak ve sadece servis sağlayıcının maliyetinde olan bir filtreleme sistemi kurması yönünde verilen bir kararı içeriklerin genel kontrol yükümlülüğü olarak kabul ederek AB E-Ticaret Direktifinin 15. maddesine aykırı bulmuştur (Scarlet Extended SA v. SABAM, 2011, par.39-40; SABAM v. Netlog NV, 2012, par. 53).

Dolayısıyla yer sağlayıcılara mevcut ihlalin sonlandırılmasına yönelik önlemler almasının yanı sıra ileride oluşabilecek muhtemel ihlallerin de engellenmesi için önlemler alması yönünde mahkemelerce hüküm kurulabilmektedir. Ancak, bu alınacak önlemlerin aktif bir kontrol etme yükümlülüğü şeklinde olmaması gerekmektedir.

Buna karşılık, yer sağlayıcılar belirli özel durumlarda ileride oluşabilecek ihlaller bakımından içeriği kontrol etme yükümlülüğü altına sokulabilmektedir. Böyle bir durum, özellikle, hukuka aykırılığı mahkeme tarafından tespit edilen sosyal mecra da kullanıcının talebi üzerine yer sağlayıcı tarafından barındırılan içerik söz konusu olduğunda ortaya çıkabilir. Bu noktada örneğin sosyal paylaşım siteleri bakımından, bu yer sağlayıcılarının barındırılan içeriklerin kullanıcılar arasında hızlı bir şekilde akışını kolaylaştırdığı göz önünde bulundurulduğunda, hukuka aykırı olarak tespit edilen bir içeriğin daha sonrasında başka bir kullanıcı tarafından paylaşılması riski bulunmaktadır (Eva Glawischnig-Piesczek v. Facebook Ireland Limited, 2019, par. 35-36). Bu hususta, marka hakkı ihlali ile ilgili olmasa da, Facebook üzerinde kişilik ihlali teşkil eden bir içerik ile ilgili yer sağlayıcı Facebook'a verilebilecek mahkeme emrinin içeriği hakkında verilmiş AB Adalet Divanı kararından bahsetmekte fayda bulunmaktadır. Divan kararında, mahkemelerce verilecek muhtemel bir ihlalin önlenmesine dair önlemler alınması emri kapsamında, öncesinde mahkemece hukuka aykırı olduğu tespit edilmiş bir içerik ile "aynı" ve/veya "eşdeğer" nitelikte olan içeriklerin yayından kaldırılmasının veya erişiminin engellenmesinin yer sağlayıcıdan istenip istenemeyeceği, bunun Direktif m. 15'e aykırı olup olmadığının sorusunun cevabını vermiştir. Buna göre, kim tarafından barındırılması talep edildiğine bakılmaksızın, daha öncesinde mahkemece hukuka aykırı bulunan bir içerik ile aynı olan bir içeriğin yayından kaldırılması veya erişiminin engellenmesi mahkemelerce yer sağlayıcıdan talep edilebilir. Bu şekildeki bir yükümlülük, Direktif m. 15 anlamında içeriklerin

aktif olarak hukuka aykırılık teşkil edip etmediği yönünde genel bir denetleme ve araştırma yükümlülüğü teşkil etmemektedir. Diğer taraftan, hukuka aykırılığı tespit edilen içerik ile “eşdeğer” nitelikte olan içerikler bakımından, Divan, özellikle kişilik hakkı ihlali teşkil eden kötüyeyici ifadelerin hukuka aykırılığının belli kelimelerin belli şekilde birlikte kullanımından değil, içerdiği anlamdan kaynaklandığını, bu nedenle mahkemece ihlalin önlenmesine dair verilecek kararın farklı kelimeler kullanılarak ancak aynı anlamı içeren içeriği de kapsayacak şekilde olabileceğini belirtmiştir. Aksi taktirde, mahkemece ihlalin önlenmesi için yer sağlayıcıdan alması istenen önlemlerin, hukuka aykırılığı tespit edilen içerikten farklı şekilde ifade edilerek aşılması söz konusu olacaktır. Ancak, yer sağlayıcıya, hukuka aykırı olduğu tespit edilen bir içerik ile “eşdeğer” nitelikte olan bir içeriği tespit edebilmesi için gereğinden fazla bir yükümlülük yüklenmemesi gerekmektedir, aksi taktirde bu durum Direktif m. 15’e aykırılık oluşturacaktır. Bu nedenle Divan, hukuka aykırı içerik ile “eşdeğer” nitelikteki içeriğin yer sağlayıcı tarafından engellenmesi için bir takım kriterler getirmiştir. Buna göre, mahkeme kararında “eşdeğer” nitelikteki içerik ile ilgili, örneğin hakkı ihlal edilen kişinin adı, ihlalin belirlendiği koşullar, hukuka aykırılığı tespit edilmiş içeriğe eş değer olan içerik gibi unsurların belirtilmesi gerekmektedir. Hukuka aykırılığı tespit edilen içerik ile eşdeğer içerikteki kelime farklılıklarının, yer sağlayıcının bu içerik ile ilgili bağımsız bir değerlendirme yapmasını gerektirecek şekilde olmaması gerekmektedir. Dolayısıyla eşdeğer nitelikteki bir içerik ile ilgili olarak, yer sağlayıcıdan denetleme ve araştırma yükümlülüğü mahkeme kararında açıkça belirtilen hususlar ile sınırlıdır (Eva Glawischnig-Piesczek v. Facebook Ireland Limited, 2019, par. 37-47).

Anılan bu kriterlerin marka ihlalleri bakımından uygulanabilirliğinin her zaman mümkün olmadığı düşünülmektedir. Örneğin mahkemece yer sağlayıcıdan “X” markasının ne şekilde kullanımının engelleneceği yönünde karar oluşturulması güçlük teşkil etmektedir. Zira, hakkının ihlal edildiğini ileri süren kişinin sonradan, örneğin markası hükümsüz kılınmış veya iptal edilmiş ise, hak sahipliğinin sona ermiş olması söz konusu olabilir. Bununla birlikte, “X” markasının belirli bir kişi tarafından kullanılması ihlal teşkil edebileceken, başka bir kişinin meşru bir hakkı veya bağlantısının olması halinde bu kullanım ihlal teşkil etmeyecektir. Nitekim, AB Adalet Divanı tarafından da belirtildiği üzere, örneğin bir online pazar operatörü tarafından verilen hizmet kapsamında ileride gerçekleştirilecek marka ihlalleri bakımından, bu online pazar operatörüne karşı elde edilen mahkeme kararının amaç ve sonucunun ihtilafa konu markayı taşıyan malların bu online pazar yerinde satışının genel ve daimi olarak engellenmesi şeklinde olmaması gerekmektedir (L’Oréal v. eBay, 2011, par.140). Bu bakımdan, yukarıda anılan kişilik haklarının ihlali ile ilgili Facebook kararı kapsamında değerlendirmesi yapılan “aynı” ve/veya “eşdeğer” nitelikteki ihlaller bakımından getirilen

kriterlerin marka ihlalleri için yer sağlayıcılara uygulanması zorluklar barındırmaktadır. Facebook kararında Hukuk Sözcüsü Szpunar tarafından da belirtildiği üzere, özellikle marka ihlalleri bakımından, gelecekte gerçekleşmesi muhtemel ihlallerin engellenmesine yönelik yargı mercilerince yer sağlayıcılara yüklenebilecek kontrol yükümlülüğünün aynı nitelikte aynı hak sahibine ait bir hakkın ihlali ile ilgili olması, kontrolün konu ve zamanla sınırlandırıldığı belirli bir duruma dair olması gerekmektedir (Eva Glawischnig-Piesczek v. Facebook Ireland Limited, Hukuk Sözcüsü Szpunar Görüşü, 2019, par. 45-47).

Güvenli Liman Kapsamında Kalmayan Yer Sağlayıcıların Sorumlulukları

Yer sağlayıcılar AB E-Ticaret ve 5651 sayılı Kanun'da belirtilen koşullara (haberdar olmama – haberdar edilir edilmez içeriği yayından çıkarmak – aktif rol oynamamak gibi) uyması halinde yer sağladıkları içerik bakımından sorumlulukları söz konusu olmamaktadır. Ancak, usulüne uygun olarak haberdar edilmelerine rağmen, ihlal konusu içeriği yayından çıkartmayan yer sağlayıcının sorumluluğu doğmaktadır.

Bununla birlikte, bazı hallerde, yer sağlayıcılar, gerçekleştirdikleri bazı faaliyetler bakımından AB E-Ticaret Direktifi ve 5651 sayılı Kanun kapsamında öngörülen “güvenli liman” olarak adlandırılan sorumsuzluk rejiminden faydalanamamaktadır. Bu durum, daha çok söz konusu yer sağlayıcıların barındırdıkları içerikler ile ilgili aktif bir rol oynamaları durumunda söz konusu olmaktadır. Bu hallerde, her ne kadar bu internet servis sağlayıcılar yer sağlayıcı olduklarını savunsalar bile, bu nitelik altında değerlendirilmemekte ve teknik olarak gerekli şartları sağlayan yer sağlayıcılar gibi sorumluluk muafiyetinden faydalanamamaktadırlar. Örneğin, eBay gibi online pazar yeri operatörleri, her ne kadar genel olarak yer sağlayıcı olarak kabul edilseler dahi satışa sunulan ürünlerin sunumunun iyileştirilmesinde veya bunların tanıtımında destek sağlama gibi hizmetlerinden dolayı sorumlulukları yer sağlayıcı olarak değerlendirilmemektedir. Bu hallerde, bu operatörlerin faaliyetleri nötr olmamakta, aksine aktif rolleri söz konusu olmakta ve dolayısı ile yer sağlayıcılara sağlanan sorumluluk muafiyeti kapsamında kalmamaktadırlar (L'Oréal v. eBay, 2011, par.116).

Anılan her iki hal için, ne AB E-Ticaret Direktifi ne de 5651 sayılı Kanun'da bunun sonuçlarını düzenlememiştir. Bu bakımdan genel sorumluluk esasları çerçevesinde bu internet servis sağlayıcıların sorumlulukları değerlendirilmektedir.

Türk hukukunda, marka hakkına tecavüzden hukuki sorumluluk, marka sahibi ile müteceviz arasında akdi bir ilişkinin bulunduğu istisnai haller dışında, akit dışı sorumluluk temeline dayanmaktadır. Bu bakımdan, belirtilen istisnai haller dışında, marka hakkına tecavüzden doğan hukuki sorumluluk geniş anlamda haksız fiil temeline dayanmaktadır (Yasaman ve Ayoğlu, 2004: 1010).

Dolayısı ile, markaya tecavüz fiili bir haksız fiil sorumluluğudur. Haksız fiil sorumluluğu bakımından, Borçlar Kanunu'nun 49. maddesi uyarınca, kusurlu ve hukuka aykırı bir fiille başkasına zarar veren, bu zararı gidermekle yükümlüdür. Bununla birlikte, birden çok kişi birlikte bir zarara sebebiyet verdikleri veya aynı zarardan çeşitli sebeplerden dolayı sorumlu oldukları takdirde, haklarında müteselsil sorumluluğa ilişkin hükümler uygulanır (TBK m. 61).

Marka hakkına tecavüz oluşturan fiiller 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu'nun 29. maddesinde düzenlenmiş olup bu maddede sayılan fiillere yardım veya kolaylaştırmak suretiyle markaya tecavüz edilmesi de mümkündür. İnternet ortamında faaliyet gösteren internet servis sağlayıcıları genellikle markayı direk, bizzat kullananlar değil, bu kullanımlara aracılık edenlerdir. AB Adalet Divanı'nın *Google France* ve *eBay* kararlarında da belirtildiği üzere, esasında yer sağlayıcı olarak nitelendirilen arama motoru veya online pazar yeri operatörünün faaliyetleri kapsamında başkasına ait markayı kullanması söz konusu değildir. İhlal teşkil eden kullanıma aracılık etmeleri söz konusudur. Burada temelde akit dışı bir sorumluluk (haksız fiil sorumluluğu) olduğundan, bu kimselerin sorumluluğu ancak kusurlu bulunmaları halinde söz konusu olabilir. Bu bakımdan, markaya tecavüz ile ilgili yardım, teşvik ve kolaylaştırma hallerinde, bu fiilleri işleyenlerin asıl mütecavizin fiilinin tecavüz oluşturduğunu bilmeleri veya bilebilecek durumda olmaları gerekmektedir (Tekinalp, 2012: 494-495). Nitekim, Yargıtay tarafından da, sorumluluk bakımından içerik sağlayıcılar sağladıkları içerikten haksız fiil sorumluluğuna göre asli fail olarak kabul edilmekte iken, teknik olarak faaliyet gösteren servis sağlayıcılarının sorumlulukları daha ziyade TBK m. 61 uyarınca, "birlikte zarara sebebiyet verenler" kapsamında ihlal eylemine aracılık yapan kişiler olarak kabul edilmektedir. Bu servis sağlayıcıların hizmet verdikleri kişilerin içeriğinden sorumlu tutulabilmeleri için de ihlal teşkil eden içerikten haberdar edilmeleri gerekmektedir (Yarg. 11. HD. 2016/1613 E. 2017/6599 K. 27.11.2017 T.).

Bu noktada, Türk marka hukuku bakımından, 5833 sayılı Yasanın¹² yürürlük tarihi olan 21.01.2009 tarihinden evvel 556 sayılı KHK'da bulunan ve bu yasa ile yürürlükten kaldırılan 61/e maddesinden de bahsetmek gerekmektedir. Keza, anılan hüküm uyarınca, "*a ve c bentlerinde yazılı fiillere iştirak veya yardım veya bunları teşvik etmek veya hangi şekil ve şartlarda olursa olsun bu fiillerin yapılmasını kolaylaştırmak*" marka hakkına tecavüz olarak kabul edilmekte ve buna göre örneğin bir yer sağlayıcısı olan bir e-ticaret sitesinde taklit ürünlerin satışı tecavüze aracılık etme eylemi olarak söz konusu e-ticaret sitesinin sorumluluğunu doğurduğu şeklinde kararlar verilmiştir.

¹² Markaların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, RG 27124, 28.01.2009.

Doktrinde *Gitti Gidiyor* kararı (Yarg. HGK. 2013/11-1138 E. 2014/16 K. 15.01.2014 T.)¹³ olarak da bilinen bu karara konu olayda, HGK, 556 sayılı KHK m. 61/e ile TBK m. 50 [6098 sayılı yeni TBK m.61) hükümlerinin birlikte değerlendirilmesi sonucunda KHK m. 61/e'de anılan eylemleri gerçekleştiren kişilerin *iştirak yolu ile müteceviz* olduğuna, ancak, internetin yapısı, internet ortamının teknik özellikleri ve işletilme koşulları itibariyle davalının işlettiği web sitesinde üçüncü kişilerce gerçekleştirilen tecavüzleri bildiği ya da bilebilecek durumda olduğunun kabulünün mümkün olmayacağını belirtmiştir. Bu bakımdan somut uyuşmazlıkta ileri sürülen talepler bakımından da kusur şartının gerçekleşmesi ve dolayısıyla da davalının iştirak halinde sorumluluğuna gidilebilmesi için önceden haberdar edilmesi ve buna rağmen haklı veya yasal bir neden olmaksızın ihlal oluşturan içeriğin davalı tarafından web sitesinden çıkartılmaması gereklidir.

Bu bakımdan, usulüne uygun olarak haberdar edilmelerine rağmen, ihlal konusu içeriği haklı ve yasal bir neden olmaksızın yayından çıkartmayan yer sağlayıcı TBK m. 61 kapsamında kusurlu bir davranış sergilemiş olacak ve hakkında müteselsil sorumluluğa ilişkin hükümler uygulanacaktır. Zira, yer sağlayıcı hukuk düzenince konulan bir yasağa aykırılık, olumsuz davranış, yani hareketsiz kalma şeklinde bir fiil gerçekleştirmiştir. Olumsuz davranışla haksız fiil işlenirken, yer sağlayıcı belirli bir harekette bulunsa idi, hukuken önem arz eden zararlı sonuç doğmayacak veya artmayacaktı (Bozbel, 2015: 322).

Müteselsil sorumluluk esaslarına göre, zarar gören kişi zarar verenlerin hepsine karşı birlikte dava açabileceği gibi, müteselsil sorumlulardan sadece bir kısmını da dava etme bakımından seçimlik hakka sahiptir. Bu bakımdan, marka ihlalini bizzat gerçekleştiren içerik sağlayıcıya dava açılmadan, bu ihlale ortam sağlayan yer sağlayıcılara da dava açılması mümkündür (Yarg. 11. HD, 2016/1613 E. 2017/6599 K. 27.11.2017 T.).

Son olarak belirtmek gerekir ki, genel olarak internet yer sağlayıcılar marka hakkına tecavüzü bizzat işleyenler olmayıp buna aracılık eden kişiler ise de bazı durumlarda, örneğin tecavüz teşkil eden içeriğin bizzat yer sağlayıcı tarafından işletmeciliğini yaptığı web sitesine konulması veya yer sağlayıcının içerik sağlayıcı üçüncü kişi ile işbirliği içerisinde hareket etmiş olması hallerinde (Yarg. 11. HD, 2011/15509 E. 2012/540 K. 20.01.2012 T.), doğrudan marka ihlalinden asli fail olarak sorumlu tutulmaları mümkündür. Dolayısıyla internet yer sağlayıcılarının sorumluluğu, üçüncü kişinin gerçekleştirdiği ihlale katılmasından kaynaklanabileceği gibi, bizzat ihlalde bulunan yani fail olmasından da kaynaklanabilir (Kaya, 2015: 742).

¹³ Kararın detaylı incelemesi için bkz. (Tüzüner, 2015: 461-494).

Sonuç

İnternet üzerine konulmak istenen içeriklerin kullanıcılar ile buluşmasını sağlayan ana aktörlerden bir tanesi kuşkusuz yer sağlayıcıdır. Ancak, internet üzerinde yer alan bu içeriklerin üçüncü kişilerin haklarını ihlal etmesi durumunda bu servis sağlayıcıların hak sahiplerince sorumluluğuna gidilmesi söz konusu olmaktadır. Bunun başlıca nedenleri internetin küresel bir yapı olması nedeniyle içerik sağlayıcıya ulaşmanın çoğu zaman imkansız olması, bu içerikleri internet üzerinde erişilebilir kılan servis sağlayıcıların bunları yayından çıkarmak veya erişimlerini engellemek bakımından teknik imkana sahip olmalarıdır. Ancak, bizzat kendileri içerikleri üretmeyen ve fakat internet üzerinde erişilebilir kılan yer sağlayıcıların bu içeriklerden doğrudan sorumlu olmaları söz konusu değildir. Bu nedenle gerek Türk gerek Avrupa Birliği gerekse diğer ülke mevzuatlarında yer sağlayıcıların sorumlulukları “güvenli liman” adlı sorumluluktan muaf tutulabilecekleri bir rejime tabi kılınmıştır. Bunun için, yer sağlayıcının öncelikle ihlal teşkil eden içerikten haberdar olması veya haberdar edilmesi, sonrasında bu içeriği yayından çıkarması gerekmektedir. Bu noktada, yer sağlayıcının ihlal teşkil eden içerikten haberdar olması için hak sahiplerince yapılması gereken “uyarı bildirim” önem arz etmektedir. Zira hak sahiplerince yapılan bildirim sonucunda yer sağlayıcının ihlalden haberdar edilmiş sayılması her durumda söz konusu olmamaktadır. Bir başka ifade ile yer sağlayıcıya yapılan ihlal bildirimini yer sağlayıcıyı otomatikman söz konusu ihlalden haberdar ederek söz konusu içeriği yayından çıkarma yükümlülüğünü doğurmamaktadır. Bunun söz konusu olabilmesi için, bildirim konu içeriğin “açıkça” ihlal teşkil etmesi gerekmektedir. Aksi halde, açıkça ihlal olduğu anlaşılmayan bir içeriğin yer sağlayıcıya bildirim sonucunda, bu yer sağlayıcının hukuki bir inceleme yapması, yargı merci gibi bir görev icra etmesi sonucu ortaya çıkacaktır.

Bununla birlikte, marka ihlalleri bakımından “açıkça” ihlal teşkil eden kullanımların ne olduğu sorusu doğmaktadır. Markanın aynen kullanılması halinde, markanın ihlali durumu daha açık olarak görülebilmektedir. Ancak, kullanımı gerçekleştiren kişinin işaretin kullanımına dair bir hakkının veya meşru bir bağlantısının olması da mümkündür. Bu halde, hak sahibine ait markanın aynen kullanıldığı “açıkça” anlaşıldığı durumda, ihlal “açıkça” tespit edilemeyebilir. Zira, kullanımı gerçekleştiren kişinin de bu kullanıma dair bir hakkı veya meşru bir bağlantısı olabilir. Mevzuatımızda, kendisine ihlal bildirim yapılan yer sağlayıcının ihlal teşkil ettiği ileri sürülen kullanımı gerçekleştiren içerik sağlayıcıdan ihlale dair bir savunmada bulunmasının istenmesi gerektiği yönünde bir düzenleme olmadığından, markanın kullanımına dair bir hakkı veya meşru bağlantısı olan kişinin bunu ileri sürerek söz konusu içeriğin yayından kaldırılmasını engelleme şansı bulunmamaktadır. Diğer taraftan, yer sağlayıcı ise, markanın aynısının kullanılması halinde, ihlal

diğer hallere nazaran daha açık olabileceğinden, söz konusu içeriği yayından kaldırmakla yükümlüdür. Aksi halde, sorumluluğunun doğması söz konusu olabilmektedir. Bu bakımdan, menfaatler dengesinin tam olarak sağlanmasının mevcut düzenlemede çok da söz konusu ol(a)madığı sonucuna varılmaktadır. Keza, bir yandan, söz konusu kullanım açıkça görülebilen bir ihlal niteliğinde iken, daha detaylı ve içerik sağlayıcının da haklı nedenlerinin değerlendirilmesi sonucu varılacak sonuç kullanımı ihlal olmaktan çıkarabilmekte, ancak yer sağlayıcı bu içeriği her halükarda kendisine bildirim yapılması suretiyle yayından çıkarmakla yükümlü olmaktadır. Diğer yandan da, esasen ihlal teşkil etmeyen bir içerik yayından kaldırılmış olmaktadır.

Kaynakça:

- Adalet Komisyonu Raporu (2007) “Elektronik Ortamda İşlenen Suçların Önlenmesi ile 2559 ve 2937 Sayılı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ve İstanbul Milletvekili Gülseren Topuz’un; Bilişim Sistemi Üzerinden Suç Teşkil Eden Zararlı Yayınlarla Mücadele Hakkında Kanun Teklifi ile Adalet Komisyonu Raporu”, (1/1305, 2/958) <<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1397m.htm>>, (25 Ekim 2019).
- Ateş, M. (2015) “Sosyal Medya Aktörlerinin Hukuki Sorumluluğu ve Bilhassa Telif Haklarının İhlalinden Doğan Sorumlulukları”, *Fikri Mülkiyet Hukuku Yıllığı 2013*, ss.59-114.
- Baistrocchi, P. (2002) “Liability of Intermediary Service Providers in the EU Directive on Electronic Commerce”, *Santa Clara High Technology Law Journal*, 9 (1):111-130.
- Bozbel, S. (2015) *Fikri Mülkiyet Hukuku* (İstanbul: Onikilevha).
- Castets-Renard, C. (2012) *Droit de l’Internet: droit français et européen* (Paris : Montchrestien).
- Castets-Renard, C. (2012) “Le Renouveau de la Responsabilité Délictuelle des Intermédiaires de l’Internet”, *Recueil Dalloz*, ss.827-833.
- Demirtaş, H. (2015) *Hizmet Sağlayıcıları ve Aracı Hizmet Sağlayıcılarının Yükümlülükleri*, (Ankara: Seçkin).
- Dreyfus, N. (2011) *Marques et Internet* (Paris: Lamy).
- Feral-Schuhl, C. (2018) *Cyberdroit, le Droit à l’Epreuve de l’Internet* (Paris: Dalloz).
- Gezder, Ü. (2017) *İçerik Sağlayıcısının ve Yer Sağlayıcısının Hukuki Sorumluluğu ve Sorumluluk Muafiyeti*, (İstanbul: Beta).
- Giovanella, F. and Dulong De Rosnay, M. (2017) “Community Wireless Networks, Intermediary Liability and the McFadden CJEU Case”, *Communication Law*, 22 (1): 11-20.
- Kaya, M. B. (2010) *Teknik ve Hukuki Boyutlarıyla İnternete Erişimin Engellenmesi, 5651 sayılı Kanun ve Dünya Uygulamaları* (İstanbul: Onikilevha).
- Kaya, M. (2015) “Almanya’da İnternet Servis Sağlayıcılarının Hukuki Sorumluluğu”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 64 (3): 739-774.
- Kur, A. (2014) “Second Liability for Trademark Infringement on the Internet: The Situation in Germany and Throughout the EU”, *37 Columbia Journal of Law. & Arts*, ss.525-540.

- Malachowski, D. (2010) “‘Username Jacking’ in Social Media: Should Celebrities and Brand Owners Recover from Social Networking Sites When Their Social Media Username are Stolen?”, *DePaul Law Review*, 60 (1): 223-270.
- Manara, C. (2013) *Droit du Commerce Electronique* (Paris: LGDJ).
- Martinet Farano, B. (2012) “Internet Intermediaries’ Liability for Copyright and Trademark Infringement: Reconciling the EU and US Approaches”, Stanford-Vienna Transatlantic Technology Law Forum, TTLF Working Papers, No.14.
- Memiş, T. (2011) “Fikri Mülkiyet İhlallerinde Basiretli Tacir Kavramı – Yargıtay Kararı İncelemeleri”, *Fikri Mülkiyet Hukuku Yıllığı 2010*, ss. 343-377.
- Sadeghi, M. (2013) “The Knowledge Standard for ISP Copyright and Trademark Secondary Liability: A Comparative Study on the Analysis of US and EU Laws”, Phd thesis, Brunel University London, School of Law.
- Sithigh, D. M. (2013) “The Fragmentation of Intermediary Liability in the UK”, *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 8 (7): 521-532.
- Soysal, T. (2005) “İnternet Servis Sağlayıcılarının Hukuki Sorumlulukları”, *TBB Dergisi*, Sayı 61, ss. 304-339.
- Tekinalp, Ü. (2012) *Fikri Mülkiyet Hukuku*, (İstanbul: Vedat).
- Tüzüner, Ö. (2015) “Haksız Fiil Ekseninde Gittigidyör İçtihadı”, *Fikri Mülkiyet Hukuku Yıllığı 2013*, ss.461-494.
- Yasaman H. ve Altay, A., Ayoğlu, T., Yusufoglu, F., Yüksel, S. (2004) *Marka Hukuku 556 sayılı KHK Şerhi*, C.II (İstanbul: Vedat).
- Avrupa Birliği Adalet Divanı Kararları:**
- Joined Cases C-236/08 to C-238/08, Google France SARL, Google Inc. v. Louis Vuitton Malletier; Google Fransa SARL v. Viaticum SA, Luteciel SARL; Google France SARL v. CNRRH SARL, Pierre-Alexis Thonet, Bruno Raboin, Tiger SARL, 23.03.2010.
- C-324/09, L’Oréal v. eBay, 12.07.2011.
- C-324/09, L’Oréal v. eBay, Hukuk Sözcüsü Jaaskinen’in Görüşü, 09.12.2010
- C-434/15, Asociacion Profesional Elite Taxi v. Uber Systems Spain SL, 20.12.2017.
- C-390/18, Airbnb Ireland, Hukuk Sözcüsü Szpunar görüşü, 30.04.2019.
- C-484/14, Tobias Mc Fadden v. Sony Music Entertainment Germany GmbH, 15.09.2016.
- C-70/10, Scarlet Extended SA v. SABAM, 24.11.2011.
- C-360/10, SABAM v. Netlog NV, 16.02.2012.

C-18/18, Eva Glawischnig-Piesczek v. Facebook Ireland Limited, 03.10.2019.

C-18/18, Eva Glawischnig-Piesczek v. Facebook Ireland Ltd., Hukuk Sözcüsü Szpunar Görüşü, 04.06.2019.

Fransız Mahkemesi Kararları:

Cour d'Appel de Paris, Pole 5, chambre 1, 09.04.2014, Google France, Inc et Ireland v. Voyageur du Monde, Terres d'Aventures, <www.legalis.net>, (5 Ekim 2018).

Cour d'Appel de Paris, Pole 5, chambre 1, 09.04.2014, Google France, Inc et Ireland v. Voyageur du Monde, Terres d'Aventures.

Cour d'Appel de Paris, Pole 5, chambre 2, 19.11.2010, Google France v. Syndicat Français de la Literie <www.legalis.net>, (5 Ekim 2018).

Cour de Cassation, 1ere ch civ, 12.07.2012, Google France v. Bac Films. <www.legalis.net>, (05 Ekim 2018).

Cour de Cassation, 1ere civ., Nord-Ouest Films, UGC Images v. Dailymotion, 17.02.2011. <www.legifrance.gouv.fr>, (4 Mart 2019).

Anayasa Mahkemesi Kararı:

AYM, Ali Kıdık Başv. No. 2014/5552, 26.10.2017

Yargıtay Kararları:

Yarg. 19 CD 2017/5487 E. 2018/5205 K. 26.04.2018 T. <www.kazanci.com>, (9 Ekim 2019).

Yarg. HGK 2013/11-1138 E. 2014/16 K. 15.01.2014 T. <www.kazanci.com>, (23 Eylül 2018).

Yarg. 11. HD. 2016/1613 E. 2017/6599 K. 27.11.2017 T. <www.kazanci.com>, (4 Haziran 2019).

Yarg. HGK. 2013/11-1138 E. 2014/16 K. 15.01.2014 T. <www.kazanci.com>, (4 Haziran 2019).

Yarg. 11. HD, 2016/1613 E. 2017/6599 K. 27.11.2017 T. <www.kazanci.com>, (4 Haziran 2019).

Yarg. 11. HD, 2011/15509 E. 2012/540 K. 20.01.2012 T. <www.kazanci.com>, (15 Ekim 2019).